

Decyzja
Prezydium KK
nr 17/21

ws. opinii o projekcie MRPS Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, z perspektywą do roku 2030

Prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” wnosi następujące uwagi do projektu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030.

Diagnoza:

Pomimo, że zawarta w opiniowanym dokumencie diagnoza skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce dotyczy większości sfer życia społecznego, nie uwzględniło szczególnej sytuacji roku 2020, kiedy życie społeczne i gospodarcze zostało zamrożone, powodując szereg problemów dla przedsiębiorców oraz pracowników, które niesie ze sobą kryzys spowodowany Covid-19. Z dużym prawdopodobieństwem można przewidywać, że zasięg ubóstwa ulegnie zmianie na niekorzyść, a przecież program stanowi plan działania do roku 2027 z perspektywą do roku 2030. Oczywiście, jest zbyt wcześnie, aby przewidzieć wszystkie skutki pandemii, jednak pewne następstwa już można dostrzec. Wiadomo także, że na skutek pandemii wiele osób straciło pracę, ograniczyły się możliwości do podejmowania prac dorywczych, w których zatrudniane są zwykle osoby o niższym wykształceniu. Jak wskazuje prof. hab. Ryszard Szarfenberg w raporcie „Monitoring ubóstwa finansowego i polityki społecznej przeciw ubóstwu w Polsce w 2019 i pierwszej połowie 2020 r.” badania wpływu pandemii w przeszłości wykazują, że zwiększyły one nierówności w dochodach, zmniejszyły szanse na zatrudnienie osób z niskim poziomem wykształcenia a w niewielkim stopniu wpływały na osoby z wyższym wykształceniem. Bardziej zagrożeni ubóstwem ze względu na słabą pozycję na rynku pracy ubożeli, pozostali zachowywali swoją pozycję. Za taki wpływ odpowiadały kryzysy gospodarcze związane z pandemią i ich negatywny wpływ na sytuację tych, którzy są „ostatni do zatrudnienia i pierwsi do zwolnienia”. Podobne mechanizmy stwierdzono również w przypadku obecnej pandemii. Jeżeli firmy upadają, to przestają płacić podatki, składki na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne. Może wzrosnąć bezrobocie, które w ostatnich latach malało. Te wyzwania niestety nie zostały uwzględnione w omawianym dokumencie.

W diagnozie usług opieki długoterminowej nie przedstawiono sytuacji i statystyk działalności opieki prowadzonej przez podmioty niepubliczne. Zignorowanie rozwoju prywatnych usług opiekuńczych zniekształca obraz tego sektora, co utrudnia planowanie działań w tym zakresie.

Cele strategiczne:

Cele strategiczne zostały postawione na ogólnym poziomie. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym ma opierać się na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu, jednak, najbliższe lata skupią się na odbudowie gospodarki po kryzysie spowodowanym pandemią. Jeśli problemy te mają być rozwiązywane dzięki nowoczesnej i skutecznej ochronie socjalnej to niestety, rozwiązania wspierające instytucje pomocy społecznej i pracowników socjalnych są niewystarczające. Od lat szeroka grupa zawodowa pracowników socjalnych apeluje o dostrzeżenie jej trudnej sytuacji. Niedofinansowanie wynagrodzeń wśród służb społecznych sprawia, że ta grupa zawodowa znajduje się wśród biednych pracujących. Nie zaproponowano żadnego rozwiązania, które mogłoby przyczynić się do realnej poprawy sytuacji materialnej tych pracowników.

Wątpliwości natury organizacyjnej i finansowej budzi tzw. deinstytucjonalizacja usług, czyli przybliżanie ich do odbiorców oraz osadzenie w środowisku lokalnym. Należy pamiętać, że niski prestiż zawodu oraz wieloletnie zaniedbania płacowe mogą utrudnić lub całkowicie zahamować ten proces.

Priorytety:

Priorytet I: Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży.

Działanie 1.1. Rozwój usług środowiskowych wspierających rodzinę oraz usług opiekuńczych i edukacyjnych dla dzieci.

W Programie (s. 20) podkreśla się, że „Dane GUS za 2019 r. dotyczące ubóstwa ekonomicznego wskazują na wyraźnie wyższy wskaźnik ubóstwa wśród gospodarstw domowych, z co najmniej jednym dzieckiem do 16 roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności (15,6 %) zarówno w porównaniu do gospodarstw domowych z głową gospodarstwa z orzeczeniem o niepełnosprawności (10,6%) jak i do gospodarstw bez osób z niepełnosprawnościami (8,2%)”. Jednocześnie wskazuje się (s.39), iż „ pomoc dzieciom dotkniętym ubóstwem powinna przede wszystkim skupiać się na zmniejszaniu ubóstwa rodziców poprzez zwiększanie ich zatrudnienia”. Należy więc przyjąć, że w ramach proponowanego programu działań na rzecz przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu również powinno się dążyć do zwiększenia zatrudnienia [rodziców] w rodzinach/ gospodarstwach domowych z dziećmi niepełnosprawnymi.

Prezydium KK NSZZ „Solidarność” proponuje uzupełnienie działania o: promocję/dofinansowanie wydłużonych lub bardziej elastycznych godzin pracy przedszkoli, szkół i placówek, które odpowiadałyby godzinom aktywności zawodowej rodziców z uwzględnieniem dojazdu do pracy (mobilności terytorialnej)¹, czyli takich, które oferują opiekę przez dłużej niż 8 godzin.

Działanie 1.3. Wsparcie finansowe rodzin z dziećmi

Aktualnie wysiłki systemu wsparcia finansowego rodzin skupiają się przede wszystkim na świadczeniu 500+, które jest wypłacane dla wszystkich rodzin z dziećmi do 18 roku życia bez kryterium dochodowego, a zatem bez względu na zasobność gospodarstwa domowego. Jednakże, zdaniem Prezydium KK NSZZ „Solidarność”, bezwzględnej reformy wymaga system świadczeń rodzinnych, który jest systematycznie marginalizowany. Będąc skierowanym do najuboższych rodzin, ma ograniczony zasięg, gdyż charakteryzuje go niskie kryterium dostępności oraz świadczenia o wymiarze symbolicznym. System świadczeń rodzinnych, w czasie kryzysu powinien być wentylem bezpieczeństwa dla najsłabszych ekonomicznie rodzin z dziećmi, aby zapewnić im bezpieczeństwo ekonomiczne.

W tym działaniu (s.44) wskazuje się na podwyższenie kryterium dochodowego uprawniającego do świadczenia alimentacyjnego do 900 zł od dnia 1 października 2020 roku. Prezydium KK NSZZ „Solidarność” wskazuje, że w zakresie wsparcia samotnych rodziców, jest to pomoc niewystarczająca, o czym świadczyć może także projekt ustawy z dnia 8 marca 2020 r. przedstawiony przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do konsultacji, zmieniający m.in. wysokość kryterium oraz zapewniający jego automatyczny wzrost w zależności od szybkości wzrostu wynagrodzeń, gdyż jak wynika z diagnozy każdorazowy wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę powoduje, że osoby samotnie wychowujące jedno dziecko tracą prawo do świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Prezydium KK NSZZ „Solidarność” zauważa, że pomimo istoty problemu, ani odpowiednia wysokość kryterium dochodowego, ani automatyzm jego indeksacji nie zostały ujęte w kierunkach działań na rzecz walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, a sam projekt zmieniający ustawę nie dotarł nigdy do Sejmu.

¹ Bywa, że przedszkola są czynne od 6:00, a świetlice w szkołach od 7:30. Rodzice często muszą organizować sobie pomoc w odprowadzaniu młodszych dzieci do szkoły. Z kolei ośrodki dla dzieci niepełnosprawnych są bardzo często czynne np. 7:00 – 15:00 czyli 8 godzin. Rodzic pracujący w pełnym wymiarze czasu pracy nie jest w stanie pracować na pełnym etacie, by móc dziecko „przywieźć i odebrać” w godzinach pracy Ośrodka, a praca w niepełnym wymiarze czasu pracy, którą po pierwsze trudniej znaleźć, może nie wypełniać warunków ekonomiczności podjęcia zatrudnienia w ogóle.

Dobrze działający system opieki domowej nad dziećmi mógłby pomóc w czasie epidemii. Jednocześnie zatrudnianych legalnie opiekunek jest coraz mniej, mimo nieustannego wzrostu świadczeń wypłaconych rodzicom z tytułu opieki nad dzieckiem. Niania, obok żłobka i klubu dziecięcego, jest dziś jedną z form opieki, którą przewiduje ustawa z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 326). Niestety, cały czas niewiele z nich jest zatrudnianych przez rodziców legalnie na podstawie umowy uaktywniającej. Świadczą o tym statystyki. Z danych ZUS wynika, że na koniec września do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu sprawowania opieki nad dziećmi na podstawie umowy uaktywniającej było zgłoszonych 5,4 tys. osób. Dla porównania w pierwszym półroczu 2019 r. było to 7,3 tys., a na koniec roku 6,5 tys. Ograniczenie o połowę od 2018 r. dofinansowania do płaconych przez rodziców składek za nianie przyczyniło się do jeszcze mniejszej atrakcyjności legalnego ich zatrudniania.

Wprawdzie w programie dostrzeżono konieczność rozwoju usług społecznych, które umożliwią rodzicom łączenie ról społecznych, ale jednocześnie brak jest propozycji dotyczących systemu podatkowego dla rodziców. Zdaniem Prezydium KK NSZZ „Solidarność” ten element powinien być priorytetowy, jeśli chcemy zwiększyć aktywność zawodową rodziców. Jednocześnie należy rozważyć możliwość dopłat do wynagrodzeń lub w formie innych świadczeń dla rodziców, którzy chcą lub z różnych względów mogliby pracować w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Działanie 1.5. Unowocześnianie systemu kształcenia młodzieży poprzez zorientowanie na kształcenie kompetencji kluczowych, w tym kreatywności, przedsiębiorczości oraz kooperacji.

Prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” proponuje uzupełnienie działania o: promocję i rozwój wolontariatu wśród dzieci i młodzieży wszystkich grup wiekowych, jako elementu koniecznego w ramach wzmocnienia edukacji obywatelskiej w procesach kształcenia. *Program* proponuje takie działania, ale dopiero na etapie pracy z *młodzieżą* (Działanie 1.7), co wydaje się jednak zbyt późnym działaniem – wolontariat znacząco może wzmocnić kompetencje kooperacji, otwartości na innego człowiek/ rówieśnika i zapobiegać postawom wykluczającym. Jednocześnie takie działanie powinno wzmocnić realizację *Działania 3.1: Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami*.

Zdaniem Prezydium KK NSZZ „Solidarność” należy położyć szczególny nacisk na zajęcia ruchowe w ramach obowiązkowych zajęć szkolnych. Wraz z informatyzacją społeczeństwa wychowanie fizyczne staje się nieraz jedynym socjalizującym przedmiotem w szkołach, wywołującym interakcje społeczne. Co jest oczywistym, zajęcia sportowe

pozwalają też zmniejszyć niekorzystne efekty długiego siedzenia dzieci i młodzieży przed komputerem.

Według Prezydium KK NSZZ „Solidarność”, znacznym problemem społecznym jest niezajomość prawa wśród obywateli, dlatego warto rozważyć wprowadzenie obowiązkowych zajęć z podstaw prawa, w szkołach ponadpodstawowych. Nauczycielami tego przedmiotu powinny być osoby mające skończone studia prawnicze lub osoby posiadające ukończone studia administracyjne. Program powinien obejmować najczęstsze sytuacje życiowe takie jak np. prawo spadkowe, pomoc społeczna, załatwianie spraw w urzędzie, przemoc w szkole, prawa dłużnika, podstawowe umowy cywilnoprawne, praktyczne aspekty prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Świadomość praw, ale i zagrożeń wynikających z niekorzystnych zobowiązań może przyczynić się do ograniczenia ubóstwa ekonomicznego.

Warto zastanowić się czy zamiast świadczenia „Dobry start” w wysokości 300 zł raz w roku nie zdecydować się na zorganizowanie każdemu uczniowi tabletu z dostępem do Internetu, oprogramowaniem ujednoliconym w całym kraju do systemu nauczania wraz z podręcznikami i lekturami wgranymi do urządzenia.

Priorytet III: Usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu

Działanie 3.1. Wsparcie osób z niepełnosprawnościami

Prezydium KK NSZZ „Solidarność” proponuje uzupełnienie działania o:

- promocję i wzmocnienie usług asystencji osobistej, również, jako zawodu przyszłości (+ wprowadzenie prawnego uregulowanie zawodu „asystenta osobistego” – *Ustawa o zawodzie..*);
- działania monitorujące sytuację osób niepełnosprawnych/ osób zależnych, poprzez tworzenie „indywidualnych planów zabezpieczenia na przyszłość” (nazwa robocza), które wskazywałyby opcjonalne scenariusze na wypadek śmierci obecnych opiekunów osób niepełnosprawnych/ osób zależnych (lub innej zmiany o charakterze nagłym/ krytycznym np. choroba).

Działania w ramach realizacji rządowego Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”.

Zdaniem Prezydium KK NSZZ „Solidarność”, mając na uwadze Wyrok TK dotyczący aborcji należy zadbać o kobiety, które dowiadują się o uszkodzeniu płodu oraz o ciężko chorych dzieciach.

Brakuje współpracy szpitali z hospicjami perinatalnymi oraz brakuje samych hospicjów perinatalnych. Szpitale powinny otrzymywać dodatkową punktację za współpracę z hospicjum perinatalnym. Kobieta otrzymująca niekorzystną diagnozę swojej ciąży aktualnie nie dostaje skierowania do hospicjum perinatalnego ani informacji, że takie istnieje. Tam, po odpowiedniej rozmowie z psychologiem, lekarzem i innymi specjalistami (hospicja perinatalne są do tego przygotowane, ale należy zbadać czy we wszystkich są odpowiednie standardy) kobieta powinna dowiedzieć się, co może zrobić. Kobieta z diagnozą nie może pozostać sama. Następnie w razie ewentualnego prowadzenia pacjentki przez hospicjum do końca ciąży musi nastąpić obowiązkowa dalsza współpraca szpitala z hospicjum. W konsylium przed porodem, po którym dziecko najprawdopodobniej umrze powinny brać udział oprócz lekarzy odbierających poród pracownicy hospicjum oraz rodzice. Poród to bardzo trudny moment dla rodziców, na który powinni być przygotowani również przez takie konsylium, gdzie wyjaśnione będzie, że nie będzie stosowana uporczywa terapia oraz inne ważne ustalenia jak np. warunki takiego porodu (warunki porodu również powinny mieć standardy opracowane przez specjalistów) np. osobne pomieszczenie oddzielone od matek, które urodziły zdrowe dzieci – jedno pomieszczenie wspólne to sytuacja niekomfortowa dla obu stron. Zapis z konsylium powinien być wiążący dla każdej placówki również niezaplanowanej np. w razie wcześniejszego porodu i dotarciu do innej placówki. Obowiązkowo również powinny być przeprowadzone szkolenia dla lekarzy z komunikacji oraz podstaw opieki paliatywnej nad pacjentką dowiadującą się o trudnej diagnozie swojej ciąży. Hospicja takie nie powinny być zdane na finansowanie z projektów lub darczyńców, ale ze stałych zapewnionych ustawą źródeł.

Hospicja zapewniają opiekę dzieciom, których choroba prowadzi do śmierci. Są dzieci, których stan nie będzie się pogarszał, ale potrzebują całodobowej opieki. Przy najcięższych schorzeniach rodzice powinni mieć prawo do opieki podobnej jak w hospicjum, czyli pomocy 24 godzinnej, ale w domu rodzinnym. Niewystraszające są tu urlopy wytchnieniowe. Należy zadbać o kompleksowe wsparcie rodziców, gdy tego żądają tak, aby mogli pracować i funkcjonować w życiu społecznym, gdyż to właśnie rodzice dzieci niepełnosprawnych najczęściej bywają wykluczonymi społecznie.

Gdańsk, 10 lutego 2021 r.

Prezydium KK

NSZZ „Solidarność”

SEKRETARZ
KK NSZZ „Solidarność”

Ewa Zydorek